

ДЖЕРЕЛА ПРАВА У СФЕРІ УТВЕРДЖЕННЯ ТА ЗАХИСТУ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ДИТИНИ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ, СИСТЕМА

SOURCES OF LAW IN THE ESTABLISHMENT AND PROTECTION OF THE RIGHTS OF THE CHILD: CONCEPT, TYPES, SYSTEM

Кудрявцева О.М.,

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри конституційного права
юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

У статті обґрунтовується концепція системи джерел права у сфері утвердження та захисту конституційних прав і свобод дитини в Україні. Відзначається, що категорія «джерело конституційного права у сфері прав дитини» є спорідненою з категорією «джерело конституційного права», але має власний предмет і метод свого регулятивного впливу на суспільні відносини, що виникають, змінюються, припиняються та поновлюються у сфері утвердження та захисту конституційних прав і свобод дитини. Визначається зміст категорії «джерело конституційного права у сфері прав дитини» та її сутнісні ознаки. Здійснюється класифікація та систематизація основних видів джерел конституційного права у сфері прав дитини. Наголошується, що поряд з такими традиційними джерелами права як Конституція та закони України, вагоме місце у системі відповідних джерел належить міжнародним договорам України, загальнозвизаним нормам і принципам міжнародного права, що формують міжнародні стандарти у сфері захисту прав дитини.

Ключові слова: дитина, конституційні права та свободи дитини, джерело конституційного права, джерело конституційного права у сфері утвердження та захисту прав і свобод дитини, система джерел конституційного права у сфері прав дитини.

В статье обосновывается концепция системы источников права в сфере учреждения и защиты конституционных прав и свобод ребенка в Украине. Определяется, что категория «источник конституционного права в сфере прав ребенка» является сродненной с категорией «источник конституционного права», но имеет собственный предмет и метод регулятивного влияния на общественные отношения, которые возникают, прекращаются и возобновляются в сфере учреждения и защиты конституционных прав и свобод ребенка. Осуществляется классификация и систематизация основных видов источников конституционного права в сфере прав ребенка. Акцентируется внимание на том, что рядом с такими традиционными источниками права как Конституция и законы Украины важное место в системе соответствующих источников принадлежит международным договорам Украины, общепризнанным нормам и принципам международного права, которые формируют международные стандарты в сфере защиты прав ребенка.

Ключевые слова: ребенок, конституционные права и свободы ребенка, источник конституционного права в сфере учреждения и защиты прав ребенка, система источников конституционного права в сфере прав ребенка.

Conception of sources of the constitutional law in the establishment and protection of the rights and freedoms of the child in Ukraine is substantiated in the article. It is determined that the category “source of the constitutional law in the field of children’s rights” is similar to the category “source of the constitutional law”, but has its own subject and method of its regulatory influence on social relations, that arise, change, suspend and resume in the establishment and protection of rights and freedoms of the child. Content of the category “source of the constitutional law in the field of children’s rights” and its essential features are substantiated. The attention is stressed on the diversity of sources of the constitutional law in the establishment and protection of the rights and freedoms of the child. The criteria for its classification are revealed. Classification and systematization of the major types of sources of the constitutional law in the field of children’s rights is carried out. It is emphasized that together with such traditional sources of law as the Constitution and laws of Ukraine an important place in the system of relevant sources rank international treaties of Ukraine, universally acknowledged legal norms and principles of international law, that form international standards in the establishment and protection of children’s rights.

Key words: child, constitutional rights and freedoms of the child, source of the constitutional law, source of the constitutional law in the establishment and protection of the rights and freedoms of the child, system of the sources of the constitutional law in the field of children’s rights.

Постановка проблеми. Конституція України у статті 3 визнає людину, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканість і безпеку найвищою соціальною цінністю, яка врешті й визначає сенс і спрямованість діяльності Української держави. При цьому в умовах усе більшого загострення воєнного конфлікту на сході України, жертвами якого все частіше стають діти, особливого значення набуває проблематика захисту конституційних прав і свобод дитини.

Механізм захисту прав дитини у сучасному світі є багатокомпонентним, і вчені по різному визна-

чають його склад і структуру. Але поза дискусією теоретиків і практиків зостається положення про те, що важливим елементом цього механізму виступає нормативно-правовий, або ж законодавчий механізм захисту прав і дітей в Україні. Він, у свою чергу, містить як національний (внутрішньодержавний), так і міжнародний компоненти.

Для позначення нормативно-правового компоненту захисту прав і свобод дитини в Україні в юридичній науці використовуються такі поняття як «законодавчі механізми захисту прав дитини», «нор-

мативно-правовий захист прав дитини», «конвенційний механізм прав дитини» тощо. Не заперечуючи права на існування кожного із них, відзначимо, що первинною для цих понять категорією є категорія «джерела конституційних прав дитини». Уточнюючи предмет зазначеної категорії, слід стверджувати про джерела права у сфері утвердження та захисту конституційних прав дитини. Разом із тим, наведена категорія на сьогодні не стала об'єктом самостійних наукових досліджень.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та визначення невіршених раніше частин загальної проблеми. Права дитини та їх захист в Україні, у тому числі й із залученням нормативно-правових механізмів захисту прав дитини, неодноразово ставали предметом наукової уваги таких вітчизняних учених-конституціоналістів як Ю. Барабаш, А. Колодій, Н. Крестовська, А. Крусян, О. Лотюк, О. Марцеляк, В. Погорілко, О. Пушкіна, А. Селіванов, Ю. Фрицький та ін. Самостійне монографічне дослідження цієї проблематики було здійснене й автором статті. Але проблеми джерел утвердження та захисту конституційних прав дитини залишаються на сьогодні не дослідженими.

Разом із тим, для їх дослідження нині сформована ґрунтовна теоретико-методологічна база, представлена концепціями і теоріями джерел конституційного права України. Питання теорії та практики джерел конституційного права стали предметом численних дисертаційних досліджень, монографічних досліджень, зокрема, таких ґрунтовних робіт, як «Система сучасних джерел конституційного права України» (2009 р.) [19], «Джерела конституційного права України» (2010 р.) [4] та ін., а також традиційним розділом навчальних видань із конституційного права України.

Формулювання цілей (мети) статті. Метою цієї статті є формування та наукове обґрунтування концепції джерел утвердження та розвитку конституційних прав дитини, виявлення її сутнісних ознак, визначення системи відповідних джерел конституційного права та загальна характеристика її основних складових.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Кожне конституційно-правове явище чи режим, будучи предметом конституційно-правового регулювання, отримують власну джерельну базу, в якій поєднуються їх матеріальні та формально-юридичні витоки. При цьому категорія «джерело права» в загальній теорії права та галузевих юридичних науках залишається однією з найбільш дискусійних і суперечливих.

Як відомо, на дуалізм категорії «джерело права» українські та зарубіжні вчені-правознавці (Д. Градовський, Г. Еллінек, М. Коркунов, Г. Шершеневич і ін.) вказували ще в кінці XIX – поч. XX ст. Ними відзначалося, що джерела права слід розуміти у матеріальному та формально-догматичному сенсах. У першому випадку йдеться про конкретні соціально-економічні передумови виникнення, зміни, припинення чи поновлення правовідносин, а у другому

– про форми юридичного втілення конкретних правовідносин та правил, що їх регулюють у звичаях, договорах, нормативно-правових актах, судових і адміністративних прецедентах.

Радянські правознавці творчо переопрацювали та інтерпретували т.з. «дореволюційну» правову спадщину в сфері дослідження джерел права з позицій діалектичного методу, та обґрунтували положення про те, що система джерел права є похідною від системи права в цілому. Остання відображає внутрішню структуру права, а перша – форми буття, «юридичну оболонку» життя норм права. Запропоноване бінарне позиціонування джерел права з системою права отримало своє поширення й у галузевих джерелах права.

За часів незалежності України вчення про джерела права зазнало суттєвих трансформацій і наповнилося новим змістом як у загальній теорії права, так і в галузевих юридичних науках. Помітними у цій сфері стали і здобутки науки конституційного права.

Так, у вже згадуваній вище монографії В. Цоклана і В. Федоренка під сучасними джерелами конституційного права України пропонується розуміти політичну волю та законні інтереси народу України, Української держави, територіальних громад України, а також інших суб'єктів конституційного правотворення, реалізовані у передбачених Конституцією та законами України юридичних формах. Тобто сучасні джерела конституційного права України об'єктивізують і унормовують політико-владні інтереси основних суб'єктів національного конституційного правотворення в передбачених Конституцією та законами України юридичних формах буття конституційно-правових норм [19, с. 33].

Заслуговує на увагу й фундаментальне монографічне дослідження українських правознавців «Джерела конституційного права України» (2010 р.), в якому Н. Пархоменко також відмовляється від виключної монополії держави у сфері джерелотворення. Вчена пропонує розуміти під джерелами права акти волевиявлення суб'єктів правотворчості, що містять положення правових норм у письмовій формі або неписані нормативні факти, на основі яких виникають, змінюються та припиняються права та обов'язки суб'єктів правовідносин [4, с. 39].

Вдале, як на наш погляд, визначення джерел конституційного права запропоноване й В. Погорілком і В. Федоренком. На думку вчених, джерело конституційного права України у його правовому значенні – це зовнішня форма об'єктивації встановлених чи санкціонованих Українським народом, Українською державою, територіальними громадами чи громадською спільнотою Автономної Республіки Крим конституційно-правових норм, які мають належну юридичну силу.

В. Погорілко та В. Федоренко наповнюють вищенаведене визначення джерел конституційного права через виявлення його сутнісних ознак. На їх думку, джерела конституційного права наділені спеціальними юридичними ознаками. Зокрема, вони виражають політичну волю та легітимні інтереси українського

народу, Української держави, територіальних громад та громадської спільноти АР Крим; об'єктивізують норми конституційного права України, які визначають і регулюють найважливіші, переважно політичні відносини у суспільстві та державі; мають загальнообов'язковий характер для всіх суб'єктів конституційно-правових відносин; є основою національної правової системи і нормативним підґрунтям для формування інших галузевих систем джерел права; представлені широким колом традиційних і новітніх юридичних правових форм; існування та дієвості конституційно-правових норм (нормативно-правові акти, правові договори, правові звичаї і т. д.); мають власну багатоаспектну систему тощо [12, с. 80-81].

У конституційному праві існують й інші підходи до визначення джерел конституційного права України. Не вдаючись до їх детального аналізу, відзначимо, що більшість із цих визначень можуть бути застосовані й щодо джерел, які регулюють права дитини в Україні. Адже положення про те, що конституційні права дитини, а також правові механізми і форми їх утвердження та захисту є предметом конституційно-правового регулювання й містять свої витoki у джерелах конституційного права, на наш погляд, не викликає заперечень у фаховому середовищі. Натомість, категорія «джерело права у сфері утвердження та захисту прав і свобод дитини», або ж скорочено «джерело конституційних прав дитини», потребує своєї детермінації.

Очевидно, що джерела конституційних прав дитини є формами втілення норм конституційного права, які утверджують та захищають права дитини, а також визначають конституційно-правовий статус суб'єктів, уповноважених гарантувати ці права. Разом із тим, напевно чи положення про права дитини можуть стати предметом всеукраїнського референдуму. Сумнівною, з огляду на політико-правові реалії сьогодення, є й перспектива прийняття нормативно-правових актів у сфері захисту прав дитини в Україні й на території тимчасово окупованої АР Крим. До того ж, суб'єктом міжнародних зобов'язань у сфері прав дитини виступає виключно Українська держава, яка розвиває відповідні положення міжнародних договорів у чинному законодавстві.

Отже, джерела права у сфері утвердження та захисту конституційних прав дитини в Україні – це зовнішня форма закріплення державою норм, які установлюють конституційні права та свободи дитини, визначають їх зміст і порядок реалізації, а також суб'єктів та порядок захисту цих прав дитини на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях.

Серед множини ознак джерел конституційних прав дитини (формальна визначеність, загальнообов'язковий характер, гарантованість державою та ін.), виділяється їх багатоманітність. Джерела конституційних прав дитини, як і джерела конституційного права загалом, є різноманітними за своєю сутністю, змістом, формою та іншими критеріями. Правознавці обґрунтовують різні класифікації джерел конституційного права, застосовуючи самі різноманітні критерії.

Наприклад, О. Васильченко свого часу класифікувала джерела конституційного права України на: а) «письмові джерела» (наприклад, закон) і «неписьмові джерела» (наприклад, звичай); б) «прямі джерела» (закон і звичай) і «непрямі джерела» (тлумачення закону та судова практика); в) «офіційні джерела» (закон і судова практика) та «неофіційні джерела» (звичай і тлумачення законів) [3, с. 10]. Існують й інші, більш розлогі та комплексні класифікації джерел конституційного права, які можуть бути застосовані й щодо досліджуваних нами прав дитини.

Визнаючи, що джерела конституційних прав дитини можна класифікувати за сутністю (ті, що закріплюють природні та позитивні, надані державою права дитини); змістом, у залежності від типу і виду конституційних прав дитини та правозахисної діяльності в цій сфері; формою (звичай, договори, нормативно-правові акти, юридичні прецеденти); національною приналежністю (національні та наднаціональні, тобто міжнародні) тощо, відзначимо, що сприйняття всіх цих видів джерел як цілісної системи джерел конституційних прав дитини вбачається можливим, насамперед, через усвідомлення їх ієрархії.

Очевидно, що основу системи джерел конституційних прав дитини в Україні складають, у першу чергу, нормативно-правові акти – акти чинного законодавства. Так, в Україні станом на травень 2013 року діяло понад 15 законодавчих актів (кодекси та закони України), близько 20 актів Президента України (укази та доручення), більше 10 постанов Кабінету Міністрів України, якими унормовуються відповідні суспільні відносини у сфері забезпечення прав дитини [7, с. 135].

Правові звичаї щодо прав дитини, які виявляються в пріоритеті останніх над правами дорослих, на сьогодні залишаються визнаною загальноцивілізаційною традицією, що виявляється в унормуванні в чинному законодавстві більш досконалих механізмів захисту прав дитини, порівняно з дорослими. Щодо договорів, то сутнісними для конституційних прав дитини є саме відповідні міжнародні угоди, згода на обов'язковість яких надається Верховною Радою України через прийняття відповідного закону. Натомість, внутрішньодержавні договори не властиві для національного публічного права. Натомість, перспективними для конституційних прав дитини залишаються рішення Конституційного Суду України, а також рішення Європейського суду з прав людини.

Наріжним каменем системи джерел конституційних прав дитини в Україні є, поза всяким сумнівом, Конституція та закони України. Так, у ст. 3 Основного Закону записано, що «... людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Ст. 28 Конституції України дитині у тому числі гарантує право на повагу до її гідності. «Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність поводженню чи покаранню». У ст. 52 записано, що «... будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються законом» [6].

Основний Закон у ст. 52 також закріплює механізми щодо упередження дискримінації дітей: «Діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним». До того ж, держава бере на себе обов'язок утримувати та виховувати дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, підтримувати і заохочувати благодійницьку діяльність щодо дітей [6].

При цьому, важлива роль в утвердженні та захисті прав дитини в Україні належить: Верховній Раді України, яка наділена виключною компетенцією приймати закони, які визначають права та свободи громадян та їх гарантії (ст. 92); Президенту України, який виступає гарантом додержання прав і свобод (ст. 102); Кабінету Міністрів України, який «вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина» (ст. 116); суди загальної юрисдикції, уповноважені захищати права і свободи людини (ч. 1 ст. 55) та ін. органам державної влади.

Положення Конституції про права дитини отримують своє продовження в відповідних законах України. Так, до прикладу, Законом України «Про охорону дитинства» (2001 р.) визначено правові і організаційні основи попередження насильства в сім'ї, а також органи та установи, на які покладається здійснення заходів із попередження насильства в сім'ї [16]. Тобто, положення цього закону створюють гарантії для захисту особистих прав дитини.

Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (1998 р.) унормовує особливості організації та діяльності дитячих громадських організацій та державні гарантії їх забезпечення. Зокрема, у ст. 2 цього Закону унормовується поняття дитячої громадської організації, під якою слід розуміти «об'єднання громадян віком від 6 до 18 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на реалізацію та захист своїх прав і свобод, творчих здібностей, задоволення власних інтересів, які не суперечать законодавству, та соціальне становлення як повноправних членів суспільства» [15].

На сьогодні, завдяки реалізації положень вищезгаданого Закону, в Україні діє низка дитячих і молодіжних організацій, спрямованих на розв'язання політичних проблем (Об'єднання демократичної української молоді (ОДУМ) та ін.); вирішення соціальних проблем (Спілка молодіжних організацій України (СМОУ); вивчення історії, фольклору та етнографії народів України («Товариство Лева», товариство «Шире братство», молодіжна єврейська організація «Шахар» та ін.); задоволення релігійних потреб (комітет української католицької молоді (КУКМ), організація «Українська молодь Христові», Всеукраїнське православне молодіжне Братство ім. Петра Могили та ін.) і, власне, дитячі громадські організації (українська скаутська організація «Пласт», Спілка української молоді (СУМ), спілка піонерських організацій України (СПОУ), українське дитячо-юнацьке товариство «СІЧ»). У контексті військово-політичних подій сьогодення можна спрогнозувати появу в Україні принципово нових дитячих громадських організацій, що об'єднують дітей, долучених до волонтерської допомоги, а також

до адаптації дітей, що стали вимушеними переселенцями з окремих районів Донецької та Луганської областей.

До законодавчих джерел захисту прав дитини в Україні слід віднести й низку соціальних законів, спрямованих на соціальний захист дітей, їх виховання та освіти, охорону здоров'я тощо. Це, зокрема, закони України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям інвалідам», «Про освіту», «Про дитячий садок», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» та ін. Конституційні права дитини також захищаються кримінальним законом. Так, статтями 115, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 135, 136, 152, 153, 155, 156, 166, 167, 194, 195 КК України передбачено відповідальність та визначені досить суворі санкції за вчинення фізичного, сексуального, психологічного та економічного насильства в сім'ї [7, с. 134].

До законодавчих джерел у сфері конституційних прав дитини належать і чинні міжнародні договори України, під якими слід розуміти угоди між Українською державою та державами, міжнародними організаціями й іншими суб'єктами міжнародного права про встановлення норм і принципів, які в національній правовій системі регулюють конституційно-правові відносини. Відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції чинні міжнародні договори є частиною національного законодавства виключно за умови надання згоди на їх обов'язковість Верховною Радою України. Але не всі міжнародні договори України є джерелами конституційного права, а тим більше джерелами конституційних прав дитини. На нашу думку, відповідні міжнародні договори можна поділяти як на універсальні щодо прав і свобод людини в цілому, так і спеціальні, які, власне, і стосуються прав дитини.

До першої групи можна віднести Загальну декларацію прав людини 1948 р., Європейську конвенцію про захист прав і основних свобод людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р., Конвенцію про охорону культурної і природної спадщини 1972 р. та ін. Дія цих договорів поширюється на людину в цілому, включаючи й осіб до 18 років. До того ж, слід погодитись із Р. Шурдуком, що Україна в своїй діяльності керується й загальними принципами міжнародного права, втіленими у Статуті ООН, інших документах ООН, ОБСЄ та Ради Європи [20, с. 12].

До спеціальних міжнародних договорів у сфері утвердження та захисту прав дитини слід віднести, у першу чергу, Конвенцію про права дитини, затверджену резолюцією №44/25 ГА ООН від 20 листопада 1989 року. Ця Конвенція гарантує дітям широкі права і свободи, а саме: право на життя; право на здоровий розвиток; право на ім'я; право на набуття громадянства; право знати своїх батьків і право на їх піклування; право на збереження індивідуальності; право на постійне спілкування з батьками, лише якщо позбавлення такого спілкування не здійснено в якнайкращих інтересах дитини; право на возз'єднання з сім'єю; право на в'їзд і виїзд, за винятком обмежень,

які встановлені законом і необхідні для охорони державної безпеки, громадського порядку (*order public*), здоров'я чи моралі населення або прав і свобод інших осіб і сумісні з визнаними в цій Конвенції іншими правами; право на вільне формування та висловлювання своїх поглядів; право на свободу думки, совісті та релігії; право на вільний доступ до інформації; свободу асоціацій і мирних зібрань дітей; право на особисте і сімейне життя, недоторканність житла, таємницю кореспонденції; свобода від незаконного посягання на честь і гідність; право на користування найбільш досконалими послугами на охорону і відновлення здоров'я, включаючи надання матерям належних послуг по охороні здоров'я у допологовий і післяпологовий періоди; право користуватися благами соціального забезпечення, включаючи соціальне страхування; право на гідний рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини; право дитини на освіту, включно з безплатною та обов'язковою початковою освітою; право на відпочинок і дозвілля тощо [17].

Прогресивний характер Конвенції збільшив коло держав-прихильників цього міжнародного документу. Уже наступного року, 26 січня 1990 року, почалося підписання Конвенції, яка набула чинності 2 вересня 1990 року після ратифікації її двадцятьма державами. 27 лютого 1991 року Україна однією з перших серед країн-членів ООН ратифікувала Конвенцію, чим взяла на себе зобов'язання вживати всіх необхідних заходів для забезпечення та підтримання на належному рівні захисту прав та законних інтересів дитини. Важливим кроком щодо виконання таких зобов'язань стало створення в 1993 році Всеукраїнського комітету захисту прав дитини. Пізніше положення Конвенції отримали свій розвиток і в Конституції України, що була прийнята 28 червня 1996 року.

На сьогодні Конвенція про права дитини також підтверджена та конкретизована численними регіональними стандартами, зокрема Африканською декларацією та планом дій, прийнятій на Панафриканському форумі у 2001 р. [2], Маракецькою декларацією 2001 р. «Дівчатка: глобальний рух» [8], Європейською конвенцією про здійснення прав дитини (ратифікована Україною із застереженнями 3 серпня 2006 р.) [5]. Окрім того, важливими джерелами у сфері утвердження та захисту прав дитини є Пекінські правила, Ел-Ріядські принципи [18] і інші регіональні міжнародні документи.

Важливим, хоча й не численним видом джерел конституційного права України у сфері захисту прав дитини є й укази Президента України, які відповідно до ст. 106 Конституції є обов'язковими на території України. Вони видаються на основі й у розвиток Конституції і законів України. Зокрема, саме Указом Пре-

зидента України від 11 серпня 2011 року № 811 було затверджено таку важливу спеціалізовану правозахисну інституцію як Уповноважений Президента України з прав дитини [11], що нині набуває особливої актуальності в контексті захисту прав дітей, що опинилися в зоні проведення АТО на сході України. Очікувано, що у найближчий час за ініціативи дитячого омбудсмена Президент України може затвердити нову програму захисту прав дитини в Україні, співзвучну із загрозами цим правам. Серед інших джерел конституційних прав дитини можна згадати і Указ Президента України від 24 травня 2011 р. № 597/2011 «Про Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні» та ін.

До джерел у сфері конституційних прав дитини можна віднести і окремі акти Уряду України. Зокрема, саме постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 р. № 616 затверджено «Порядок розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу» [13]. Нею визначено процедури прийняття, обліку та розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу.

Останні десять років у науці конституційного права України дискутується питання щодо судової нормотворчості. Нині окремі українські вчені визнають за органами судової влади не лише правозастосовчу, а й правотворчу функцію у сфері конституційно-правового регулювання. Адже рішення як українських, так і міжнародних судів часто застосовують як судовий прецедент.

Не менш важливими і перспективними є такі джерела прав дитини як рішення Європейського Суду з прав людини, винесені за позовом громадян України до своєї держави. Ратифікувавши в 1997 році Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Перший і низку інших протоколів до неї, Україна визнала щодо себе юрисдикцію Європейського Суду з прав людини, що відповідає прагненню України посісти гідне місце в Європі, поділяючи її фундаментальні цінності. До того ж, законодавець урегулював порядок застосування практики Європейського Суду з прав людини в однойменному законі України [14].

Висновки. Таким чином, названі та інші джерела права у сфері утвердження та захисту прав дитини існують не розрізнено, а взаємодіють та доповнюють одне одного, що дозволяє стверджувати про об'єктивність існування їх системи. Під цією системою слід розуміти ієрархічну систему Конституції та законів України, інших актів чинного законодавства взаємопов'язаних між собою єдиною метою утвердження та захисту конституційних прав і свобод дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Арабский региональный форум гражданского общества по вопросам детей. Рабат, 15-19 февраля 2001 года: Рабатская декларация // Doc. UNO A/S-27/5 – С. 28-29.
2. Африканская декларация и План действий: Приняты на Панафриканском форуме, посвященном будущему детей, Каир, 28–31 мая 2001 года (электронный ресурс з режимом доступу: <http://www.un.org/russian/document/declarat/child.htm>).
3. Васильченко О.П. Джерела конституційного права України (системно-функціональний аналіз): Автореф. дис. канд. юрид. наук. – К., 2007. – 19 с.

4. Джерела конституційного права України: монографія / відп. ред. акад. Ю.С. Шемшученко і О.І. Ющик. – К.: Наукова думка, 2010. – 710 с.
5. Європейська Конвенція про здійснення прав дітей: Ратифікована із заявою Законом № 69–V (69–16) від 3 серпня 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 41. – 354 с.
6. Конституція України, прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – 141 с.
7. Кудрявцева О.М. Конституційно-правові основи захисту прав дитини в Україні / О.М. Кудрявцева: дисертація на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук. – К., 2014. – 225 с.
8. Марракешская декларация: «Девочки: глобальное движение»: Принята на Встрече на высшем уровне супругов глав африканских государств и правительств, Марракеш, 20–22 апреля 2001 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/russian/document/declarat/girls.htm>.
9. Международный пакт о гражданских и политических правах // Відомості Верховної Ради СРСР. – 1976. – № 17. – 291 с.
10. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних (Пекинские правила): утверждены резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН 10/33 от 10 декабря 1985 г. // Советская юстиция. – 1991. – № 12-14.
11. Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини: Указ Президента України від 11 серпня 2011р. № 811/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 63. – 2494 с.
12. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: підруч. / За заг. ред. проф. В.Л. Федоренка. – 4-вид., перероб. і доопр. – К.: Видавництво «Ліра-К», 2012. – 576 с.
13. Порядок розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 р. № 616 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 18. – 829 с.
14. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30. – 260 с.
15. Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України від 1 грудня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 1. – С. 2.
16. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – 142 с.
17. Про ратифікацію Конвенції про права дитини: Закон України від 27 лютого 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 13. – 145 с.
18. Руководящие принципы Организации Объединенных Наций для предупреждения преступности среди несовершеннолетних (Эр-Риядские руководящие принципы): Приняты резолюцией 45/112 Генеральной Ассамблеи от 14 декабря 1990 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.un.org/russian/document/convents/juveniles_deinquency_prevention.htm.
19. Цоклан В.І., Федоренко В.Л. Система сучасних джерел конституційного права України: Монографія / За ред. В.Л. Федоренка. – К.: Ліра-К., 2009. – 400 с.
20. Шурдук Р.В. Теоретико-правовий аспект імплементації механізмів захисту прав людини в Україні: Автореф. дис. канд. юрид. наук. – К., 2014. – 20 с.